

בעל העקידה

מתורתו של רבינו רבי יצחק עדאמה זיע"א

מחבר ספר "עקידת יצחק"

גיליון מ"ה - פרשת עקב תשפ"ו

מהדורת א"ל

ביאור דברי משה בתוכחת חטא העגל

על אהרן היה מחמת אהרן עצמו, שהשתתף בעשיית העגל, ולא מחמת הכעס על כל ישראל, לזה אמר 'ואת חטאתכם אשר עשיתם את העגל, שחטא העגל מתייחס אליהם בלבד ולא לאהרן, וראה מכך שהשליך את עפרו אל הנחל היורד מן ההר, והשקה את בני ישראל, והמים בדקו אותם והראו מי הוא החוטא. וסיבה נוספת יש לתלות הכל בישראל ולא באהרן, לפי שגם בתבערה ובמסה ובקברות התאוה ממרים הייתם עם ה', וכן בחטא המרגלים חטאו כל ישראל מלבד שבט לוי שלא היה להם חלק במרגלים, ועל כן ודאי גם חטא העגל שייך לכל ישראל ולא לאהרן כלל, אלא שה' כעס על אהרן מחמת ישראל.

עתה בא משה לפרש, שחטא גדול כזה היה מגיע עליו שלושה מיני עונשים ולפחות אחד מהם: א. ללכות אותם לגמרי. ב. אף אם לא יכלם, מכל מקום יענישם בעונשים שיהיו ניכרים בהם לעולם. ג. שיאבדו את כל הטובות והזכויות שהיו אמורים לקבל. וביאר משה, שתפילתו הועילה להם להציל אותם מכל שלשת העונשים הללו. לכן אמר 'ואתנפל לפני ה' את ארבעים היום וגו' כי אמר ה' להשמיד אתכם 'ואתנפל אל ה' וגו' אל תשחת' וגו', 'והם עמך ונחלתך', שהם כנגד שלשת העונשים הנזכרים, שהתפילה הועילה שלא ישמיד אותם לגמרי, ולא רק זה, אלא שגם לא יקבלו עונש של השחתה, שהם עונשים הניכרים לנצח, ולא רק זה אלא שישארו עם ה' וסגולתו, וזהו שסיים שה' קרא לו לעלות לקבל את הלוחות השניות, שהי שתפילתו הועילה כל כך שלא הפסידו כלום ממה שהיו צריכים לקבל.

והוסיף ואמר, שגם אהרן לא הפסיד דבר מחטא זה, שאילו היה נענש על זה, גם ישראל היו צריכים להענש על כך שגרמו לו עונש זה, ולזה אמר שאהרן לא מת אלא בשנת הארבעים, ולא הפסיד הכהונה, שהרי אלעזר בנו שימש תחתיו, וגם שבט לוי קיבלו את העבודה, ואין זה נחשב כהפסד לבכורות, לפי ששבט לוי לא קיבלו חלק ונחלה בארץ, ועל ידי שישאל ידאגו לפרנסם חשוב כאילו הם עצמם עשו את העבודה. וסיים דבריו, שבפעם השלישית שעלה להר לקבל לוחות שניות התפלל אל ה', שזכות האבות תמשיך לעמוד להם ויקבלו את כל הטובות שהיו עתידים לקבל, ושגם בזה קיבל ה' תפילתו, וזהו שאמר 'וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי קוּם לֵךְ לְמִסְעָ לְפָנַי הָעַם וַיֵּבֹאוּ וַיִּירְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאֲבֹתָם לָתֵת לָהֶם'.

עקידת יצחק שער צא

ה' אֵלַי גַּם בְּפַעַם הָיָה לֹא אָבָה ה' הַשְׁחִיתָהּ' (י).
ו. כמו כן יש להבין, מדוע הזכיר בתוך דבריו את הפסוק 'וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֶרֶת בְּנֵי יַעֲקֹב מוֹסְרָה שָׁם מֵת אֶהְרֹן וַיִּקְבֹּר שָׁם וַיִּכְהֶן אֶלְעָזָר בְּנוֹ תַּחְתָּיו' (י), שלכאורה אין לו שייכות לדברי תוכחת העגל.
ז. וכן יש להבין מדוע הכניס בסוף דבריו את בחירת שבט לוי, ושלא היה להם חלק בארץ ישראל, באמרו 'בְּעֵת הַהִיא הִבְדִּיל ה' אֶת שְׁבֶט הַלְוִי וְגו' עַל כֵּן לֹא הָיָה לְלֵוִי חֵלֶק וְנִחְלָה עִם אַחֲיוֹ' (י-ח-ט).

ביאור הענין הוא, שבפרשה זו בא משה רבינו להודיע לדור העומדים להכנס לארץ ישראל, שאף שבמדבר חטאו חטאים גדולים, ועל חלק מהם לא נענשו כפי שהיה מגיע להם להיענש, שלא ילמדו מזה, שגם בארץ ישראל הם יכולים לחטוא ולא ייענשו, לפי שיש שני חילוקים בין הזמן שהיו במדבר לזמן שיהיו בארץ ישראל. א. מפני שבמדבר, משה עצמו היה עמם והוא מסר נפשו להתפלל ולהתחנן אל ה' עבורם, ובארץ ישראל הוא לא יתא עמם. ב. שכשהיו במדבר מקום שהתנאים הגשמיים אינם טובים, אין החטא חמור כל כך, וגם התשובה על החטא קלה יותר, מה שאין כן כשהיו בארץ ישראל, שהיא מלאה בכל טוב גשמי, ואף על פי כן יחטאו, החטא חמור הרבה יותר, וגם יתא להם יותר קשה לשוב בתשובה, שהרי הם מרגישים בטוחים בעצמם.

זהו שהתחיל משה ואמר להם בפרשה זו, שאף שבחטא העגל, מצד אחד היה זה חטא גדול ועצום, שהיו ראויים לעונש חמור עבורו, ומכל מקום לא נענשו בעונשים אלו, זהו רק מפני שהחטא היה במדבר, ומפני שמשם התפלל עבורם, אבל בארץ ישראל לא יעמדו להם שני הענינים הללו.

משה הקדים ואמר להם שעלה להר לקבל את הלוחות, שבה סיפר שבחם וגודל ערכם, כדי להפליג בחומר החטא, וכלל בדבריו שש ענינים שהיו במעשה זה, שמתוכם אפשר ללמוד את גודל חומרת חטא זה: א. שהיה זה ביום הארבעים, שכבר היו הלוחות שלימות ומסורות בידו. ב. שה' זירז את משה מאד ואמר לו 'קום רד מהר מזה כי שחת עמך'. ג. מחמת העונש הגדול שרצה ה' להשמיד את כל ישראל לגמרי. ד. גודל הצער והחרדה שאחזו במשה כשירד וראה את העגל עד שמחמת זה השליך את הלוחות ושבם. ה. הטירחה הרבה שהיתה למשה להתפלל עבורם, בצום של ארבעים יום ולילה. ו. מכך שגם באהרן התאנהף ה' להשמידו, והועילה תפילתו של משה להצילו.

כדי לפרש את הענין השישי, שלא יאמרו שהכעס

זכר אל תשכח את אשר הקצפת את ה' אֱלֹהֶיךָ בַּמִּדְבָּר וגו'. ובחרב הקצפתם את ה' ויתאנהף ה' בכם להשמיד אתכם. בעלתי הרהר לקחת לוחות האבנים ולוחות הברית אשר פרת ה' עמכם ואשב בהר ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי. ויתן ה' אלי את שני לוחות האבנים כתבים באצבע אֱלֹהִים וְעָלִיהֶם כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דָּבַר ה' עִמָּכֶם בְּהַר מֹתוֹר הָאֵשׁ בְּיוֹם הַקֹּהֵל. וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה נָתַן ה' אֵלַי אֶת שְׁנֵי לַחֹת הָאֲבָנִים לְחוֹת הַבְּרִית (דברים ט, יא-יז)

בפסוקים אלו חזר משה להוכיח את ישראל על חטאיהם במדבר, ועיקר תוכחתו בפרשה זו היא על חטא העגל, כשבפסוקים הראשונים הוא מספר על כך שעלה להר לארבעים יום כדי לקבל את הלוחות, וכשירד חטאו בעגל, וה' רצה להשמידם, ומאריך בסיפור תפילתו עליהם, וכן בעלייתו שנית להר לקבל את הלוחות השניות, ובתוך דבריו הזכיר בקצרה גם את שאר חטאיהם במדבר, כאמור 'וַיִּתְּבַעְרָה וּבְמִסָּה וּבִקְבֻרַת הַתָּאֵה מִקְצָפִים הִיָּיתֶם אֶת ה'. וְנִשְׁלַח ה' אֶתְכֶם מִקְדָּשׁ בְּרָנְעִי וגו' (כב-כג).

ויש להעיר ולשאול כמה שאלות בפרשה זו:

א. מדוע לאחר שנאמר 'בעלתי הרהר לקחת לוחות האבנים ואשב בהר' וגו' 'ויתן ה' אלי את שני לוחות האבנים' וגו', נאמר שוב 'ויהי מקץ ארבעים יום וארבעים לילה נתן ה' אלי את שני לוחות האבנים' וגו'.

ב. לאחר שאמר שירד וראה את העגל והתפלל לפני ה' ארבעים יום וארבעים לילה, נאמר 'וְאֵת חֲטָאתְכֶם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם אֶת הָעֵגֶל לְקַחְתִּי וְאֲשֶׁר אִתּוֹ בָּאֵשׁ' וגו' (כא), ויש להבין, שהרי שריפת העגל היתה קודם ארבעים הימים שהתפלל עליהם.

ג. כמו כן יש להבין מהי כוונת הפסוק 'ואת חטאתכם אשר עשיתם את העגל', שלכאורה היה צריך לומר 'ואת העגל אשר עשיתם לקחתי'.

ד. כיון שעיקר תוכחתו בפרשה זו עוסקת בענין חטא העגל, מדוע הזכיר גם את שאר החטאים, וביותר יש לשאול לגבי חטא המרגלים, שכבר הזכירו באריכות לעיל בפרשת דברים (א כב-מז), מדוע חזר והזכירו כאן.

ה. מדוע הזכיר כאן את קבלת הלוחות השניות, והלא לכאורה אין לזה שייכות לתוכחה של ישראל, ואין לומר שאכן סיים כבר את דברי תוכחתו, והוסיף לספר להם את גמר הענין שקיבלו לוחות שניות, שהרי לאחר מכן חזר ואמר 'וְאֶנֶכִּי עֹמְדִתִּי בְּהַר פְּנִימִים הָרָאשִׁים אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה וַיִּשְׁמַע